ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ιικές Οικονομίες

Στην Πόλα

> Καταστροφή είναι το παρελθόν που διαλύεται. Αναστροφή είναι το μέλλον που σμίγει. Ιδωμένη από τη μεριά της ιστορίας, η απόκλιση αγγίζει κρίσιμα μεγέθη. Από τη μεριά του μάτριξ, η κρίση είναι μια σύγκλιση που παραγνωρίζεται από το ανθρώπινο είδος.
>
> Sadie Plant και Nick Land (1994)

> Μόνο ο πόλεμος επιτρέπει να δοθεί ένας στόχος στα μαζικά κινήματα [...] Έτσι ορίζεται η κατάσταση πραγμάτων από την πλευρά της πολιτικής. Από την πλευρά της τεχνικής η κατάσταση ορίζεται ως εξής: μόνο ο πόλεμος μπορεί να κινητοποιήσει όλα τα τεχνικά μέσα του παρόντος, με ταυτόχρονη διατήρηση των σχέσεων ιδιοκτησίας.
>
> Walter Benjamin (1936)

Απορία

Δεν εξετάζω την πανδημία της Covid-19, ως την έξαρση μιας ασθένειας που προσβάλλει τον ανθρώπινο οργανισμό, και από την οποία αυτός οφείλει να προστατευτεί.

Διαβάζω την επιδημία ως τον πολλαπλασιασμό της υλικότητας ενός ιού μέσα σε κανάλια βιολογικών, πληροφοριακών και επικοινωνιακών δικτύων, τεχνο-πολιτικών θεσμών και κρατικών συστημάτων. Αυτό που μάλλον επιθυμώ να διατυπώσω, είναι ότι στο βαθμό που οι ιοί χαρτογραφούνται σε δίκτυα επικοινωνίας και βάσεις δεδομένων, τότε στις «νέες» (ιικές) οικονομίες της ψηφιακής πληροφορίας, όλοι οι οργανισμοί – συμπεριλαμβανομένου του ανθρώπινου– μπορούν να αντιγραφούν και να αφομοιωθούν. Ως εκ τούτου, με το επίθετο «ιικό»

Ο Λέανδρος Κυριακόπουλος είναι Κοινωνικός Ανθρωπολόγος, υπότροφος του Κέντρου Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες, και διδάσκων στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

δίνω έμφαση στους μετωνυμικούς τρόπους με τους οποίους οι ψηφιακές τεχνολογίες αναγνωρίζουν τις διαφορετικές οικονομίες κυκλοφορίας και επικοινωνίας των υποκειμένων, σχηματισμού των γονιδίων, μεταφοράς εμπορευμάτων και λήψεις πολιτικών αποφάσεων, και τις αναπροσαρμόζουν προς όφελος της τεχνο-λογικής του δικτύου και της ονομαστικοποίησης των κοινωνικών πρακτικών και ροών.

Δύο παραδείγματα είναι αυτά που με ωθούν σε αυτόν τον συλλογισμό, τα οποία μεταξύ τους φαίνονται ασύνδετα. Το πρώτο αφορά την ταχύτητα με την οποία το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού (πάνω από τρία δισεκατομμύρια άτομα)[1] τέθηκε σε καραντίνα (και μάλιστα χωρίς τα ποσοστά θνησιμότητας να δικαιολογούν κάτι τέτοιο), τόσο ως πολιτική απόφαση όσο και ως προς την κοινωνική αποδοχή. Το δεύτερο είναι η ετοιμότητα της υλικοτεχνικής υποδομής να υποστηρίξει, και του πολιτικού σχεδιασμού να μεταφέρει, ένα τεράστιο πλήθος από κοινωνικές και εργασιακές δραστηριότητες σε ψηφιακές πλατφόρμες. Πράγματι, μέσα σε μια εβδομάδα, μάζες ανθρώπων βρέθηκαν συνδεδεμένες στο διαδίκτυο σαν να ήταν ο κατεξοχήν τρόπος σωματικής ανταπόκρισης στη συνθήκη του «social distancing».[2]

Η όλο και πιο πυκνή διαμεσολάβηση της δημόσιας σφαίρας από τις κοινωνικές μηχανικές (posts, likes, profile building, friend requests κ.ο.κ.), καθρεφτίζει όψεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής που μέχρι πρόσφατα ήταν δύσκολο να τεθούν στο πλαίσιο μιας υλικοτεχνικής υποδομής. Η δημιουργική εργασία, οι προσωπικές απόψεις, το συμβολικό στάτους, η αισθητική του εαυτού, η (έμφυλη) ταυτότητα, οι ιδεολογικές νόρμες κυκλοφορούν και συγκλίνουν στα κοινωνικά δίκτυα παράγοντας άυλη εργασία, επιθυμίες, συναισθήματα, ιδέες, κοινωνικά κινήματα – όλα μεταφρασμένα σε κεφάλαιο. Και δεδομένου ότι τα ψηφιακά ίχνη καταγράφονται ως πληροφορία και καθίστανται αντικείμενο διαχείρισης από αλγόριθμους για τις ανάγκες στατιστικών καταγραφών, εταιρικών σχεδιασμών και της ανάπτυξης νέων γενεών βιο-πληροφοριακών μέσων και τεχνολογιών, το ερώτημα για την σχέση μεταξύ: α) της απόφασης και γενικής αποδοχής της καραντίνας, και β) της αναγνώρισής της ως social distancing που αντιμετωπίζεται με τις υπηρεσίες της κοινωνικής δικτύωσης, δεν είναι ασήμαντο.

Συμβάν

Το πρώτο κρούσμα αυτού του νέου στελέχους κορωνοϊού εντοπίστηκε στην πόλη Ουχάν της Κίνας στις 12 Δεκεμβρίου 2019[3] – σε μία από τις πλέον βιομηχανοποιημένες περιοχές της πλανητικής οικονομίας, βαριά αστικοποιημένης, με εκτεταμένη μόλυνση και με χαμηλό επίπεδο ζωής – «τυπικές» συνθήκες στο χρονολόγιο της καπιταλιστικής εξέλιξης για την ανάπτυξη και εξάπλωση λοιμώδη νόσων.[4] Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) θα αναγνωρίσει την εξάπλωσή του ιού ως πανδημία στις 11 Φεβρουαρίου 2020 και θα την ονομάσει Covid-19 (Ασθένεια του Κορωνοϊού-2019)· και την ίδια μέρα, η Διεθνής Επιτροπής για την Ταξινόμηση των Ιών θα δώσει στον ιό το όνομα, *Κορωνοϊός Σοβαρού Οξέος Αναπνευστικού Συνδρόμου Τύπου 2*· ή αλλιώς SARS-CoV-2.[5] Ο λόγος που έλαβε την ονομασία αυτή είναι η συγγένεια της γενετικής του ακολουθίας με μια σειρά σχετικών κορωνοϊών και συγκεκριμένα με τον SARS.[6] Ο SARS-CoV-2 είναι

ο έβδομος κορωνοϊός που μπορεί να προσβάλει ανθρώπους, αλλά ο τρίτος ζωονοσογόνος με οξεία συμπτώματα μετά τους SARS του 2003 και MERS του 2012.[7]

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των κορωνοϊών (σε αντίθεση με άλλες οικογένειες ιών) είναι η μεμβράνη τους που περιβάλλεται από ένα στέμμα πρωτεϊνών – από όπου παίρνουν τον ιδιαίτερο τους τίτλο – το οποίο τους καθιστά πιο αποτελεσματικούς στον τρόπο που δρουν ως ιοί: δηλαδή στο να αφομοιώνουν το γονιδίωμα ενός ξενιστή μέσα από μηχανισμούς αντιγραφής και επανεγγραφής του κυττάρου, ενσωματώνοντας το γενετικό τους υλικό στον οργανισμό και τελικά προσβάλλοντάς τον. Η ανάπτυξη των βιοεπιστημών συνοδεύει τα εξελικτικά μονοπάτια που (σε συνθήκες εντατικοποιημένης παραγωγής) ακολουθούν προηγουμένως αβλαβή και απομονωμένα στελέχη υπέρ της λοιμογόνου ενδυνάμωσής τους. Πραγματικά, η βιολογική ερμηνευτική των ιών ως παραγόντων που επιβιώνουν με μηχανισμούς αντιγραφής του γενετικού υλικού του ξενιστή τους, ανταποκρίνεται συμβιωτικά με το παράδειγμα των νέων υπολογιστικών μέσων. Οι «Επιστήμες των Συστημάτων» και συγκεκριμένα της κυβερνητικής και της ταξινομίας, αναπτύσσονταν σε όλο τον 20[ό] αιώνα παράλληλα με τη γενετική (και την χαρτογράφηση των ιών), και τις τεχνολογίες των δικτύων. Αν το 1968 παρατηρήθηκε σε μικροσκόπιο για πρώτη φορά αυτό το στέλεχος ιού και του αποδόθηκε το όνομα «κορωνοϊός»,[8] το 1969 δημιουργήθηκε το ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network) – το πρώτο ηλεκτρονικό δίκτυο που έμελλε να αποτελέσει την μήτρα του σημερινού Internet.

Η σημαντικότητα, λοιπόν, του SARS-CoV-2 έγκειται σε αυτούς τους μηχανισμούς αντιγραφής και μεταγραφής, μιμητικής και ενσωμάτωσης, διασποράς και εξάπλωσης, που τον καθιστούν σύμπτωμα της νέας «αγριότητας» και ζωοσονογόνας ταυτότητας που (θα) χαρακτηρίζουν τις επιδημίες στον 21ο αιώνα. Και αν ο SARS του 2003 έμελλε να γίνει παράδειγμα της παρατήρησης των συνθηκών μετάλλαξης των ιογενών στελεχών στα υπερ-ανταγωνιστικά περιβάλλοντα της βιομηχανοποιημένης γεωργοκτηνοτροφίας, έγινε εξίσου αντικείμενο διερεύνησης για τους άγνωστους μηχανισμούς ζωονοσογόνων διανυσμάτων. Με όρους κυβερνητικής, ιοί σαν τον SARS-CoV-2 αντιμετωπίζονται ως μιμητικοί παράγοντες, που με αχαρτογράφητο τρόπο τέμνουν διαφορετικά βιολογικά συστήματα, όντας ικανοί να τα προσβάλλουν με εξίσου άγνωστη ακολουθία. Είναι κρίσιμο να αντιληφθούμε πόση σημασία δίδεται σε αυτούς τους αχαρτογράφητους μηχανισμούς αντιγραφής εξετάζοντας τα ποσοστά θνησιμότητας της κάθε επιδημίας. Με τον ιό SARS καταγράφηκαν 774 θάνατοι·[9] με τον ιό MERS έχουν καταγραφεί από το 2012 μέχρι σήμερα, 858 θάνατοι·[10] και με τον SARS-CoV-2 είχαν καταγραφεί 4.000 θάνατοι τη στιγμή της απόφανσης της καραντίνας.[11] Για τον ΠΟΥ, οι θάνατοι από την εποχική γρίπη αγγίζουν κάθε χρόνο τους 500.000·[12] από τον ιό HIV φτάνουν τις 800.000·[13] και από το κάπνισμα ξεπερνάνε τα 8 εκατομμύρια.[14]

Δεν υπάρχει γραμμική σχέση μεταξύ της θνησιμότητας του SARS-CoV-2 και της ανάγκης για καραντίνα. Η απόφαση δεν εδρεύει στην μέριμνα για τους πληθυσμούς. Με τον SARS του 2003, παρατηρούν οι Galloway και Thacker (2006), η ιατρική «μέριμνα του πάσχοντος σώματος» αναπροσαρμόζεται σε μια μεταφορντικού τύπου «μέριμνα της πληροφορίας», κατά την οποία η εργασία των οργανισμών δημόσιας υγείας έγκειται όχι στην εποπτεία των πληθυσμών, αλλά στο να διασφαλίζουν ότι τα βιολογικά σώματα θα συναρτώνται στα πληροφο-

ριακά πρότυπα των υπολογιστικών λογισμών. Αυτό που έχει σημασία στον μεταφορντικό καπιταλισμό είναι τα «πράγματα» να *κυκλοφορούν*. Η εργασία, οι ιδέες, οι ειδήσεις, το άγχος, τα ενδιαφέροντα και το γούστο να κυκλοφορούν με αναγνωρίσιμα μοτίβα ώστε να διανοίγονται ροές δικτύων και να αναπτύσσονται οι αντίστοιχες πολιτιστικές, τεχνο-κοινωνικές και φαρμακευτικές βιομηχανίες. Σε ένα τοπίο άγριας και ανταγωνιστικής κυκλοφορίας, οι νέες λοιμώδεις νόσοι, όπως σε μεγάλο βαθμό η Covid-19, εξαπλώνονται ακολουθώντας (και ιδιοποιούμενες) τα αντίστοιχα δίκτυα κυκλοφορίας προσώπων: τα μέσα μαζικής μεταφοράς, τις επαγγελματικές συνεργασίες, το δίκτυο των εμπορευμάτων, τις δημόσιες υπηρεσίες. Τα νέα ιατρικο-εποπτικά συστήματα εξαρτώνται και χρησιμοποιούν τις ίδιες τοπολογικές ιδιότητες που συγκροτούν τα δίκτυα μέσω των επιστημών της κυβερνητικής.

Η καραντίνα των πόλεων που χρησιμοποιήθηκε στην έξαρση του SARS το 2003, και διευρύνεται το 2020 με τον SARS-CoV-2, αποσκοπεί στη διακοπή αυτών ακριβώς των πληθυσμιακών ροών· όχι για τη μείωση των μεγεθών θνησιμότητας –αυτά είναι τελικά αμελητέα– αλλά γιατί δεν είναι γνωστή η ακολουθία του, ο ρυθμός μετάδοσής του, η επαναληψιμότητά του, και ως εκ τούτου δεν μπορεί να αποτελέσει συνισταμένη στις οικονομίες των μετακινήσεων, της εργασίας και της βιοπολιτικής των πληθυσμών. Η ιδέα της σχιζοφρενικής ανάπτυξης του καπιταλισμού δεν επαρκεί μόνη της για να κατανοήσουμε την απόφανση της καραντίνας. Πρόκειται για τον μαγικό ρεαλισμό της κυβερνητικής, όπου οι ιοί προσβάλλουν έναν οργανισμό μέσω της ικανότητάς τους να αναπαράγουν τη διαφορετικότητά τους, και κυκλοφορούν μέσα από τα μεταφορικά δίκτυα των λιμανιών και των αεροδρομίων, και όπου μπροστά στην εμφάνιση ενός ιού με αχαρτογράφητη ακολουθία, του SARS του 2003 συγκεκριμένα, ενεργοποιούνται τα πληροφοριακά δίκτυα παράγοντας νέες βάσεις δεδομένων και καινοφανείς συνδέσεις μεταξύ οργανισμών υγείας, κρατικών θεσμών, φαρμακευτικών εταιρειών, εργαστηρίων γενετικής, κατασταλτικών μηχανισμών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Οι Galloway και Thacker θα διαπιστώσουν για την επιδημία του SARS (ό.π. 160): «γινόμαστε μάρτυρες της χρήσης των πληροφοριακών δικτύων από συστήματα ιατρικής εποπτείας, όπου η σε-πραγματικό-χρόνο επιτήρηση κάθε πιθανού κινδύνου για τη δημόσια υγεία (φυσικού ή από επίθεση) συντελείται μέσα σε σενάρια πολέμου». Το συμβάν που συναντάμε δεν είναι αυτό της πανδημίας· είναι της ενεργοποίησης ενός πληροφοριακού συστήματος άμυνας λόγω της εμφάνισης μιας βιολογικής απειλής με άγνωστο μηχανισμό αντιγραφής και ρυθμό μετάδοσης. Και αυτό το σύστημα άμυνας ξεφεύγει από την ανθρώπινη κρίση και συναντά τις τεχνητές νοημοσύνες. Δεν είναι συμπτωματικό που η καναδική εταιρία λογισμικών πρόβλεψης επιδημιών, BlueDot, είχε περιγράψει την διασπορά του ιού πριν καν την ανακοινώσει ο ΠΟΥ·[15] η τεχνητή τους νοημοσύνη ανέλυε ιατρικές εκθέσεις πνευμονιών, αγνώστων αιτιών, σε παγκόσμια κλίμακα. Η σύνδεση αγορών και δικτύων –σε αντίθεση με κάθε κυβερνολογική περί συστημάτων– ακολουθεί μια θέση «κυβερνοαρνητική» (cybernegative, Plant και Land 1994), με την οποία τοποθετείται ο άνθρωπος στο κέντρο σε ένα γεμάτο κινδύνους φουτουριστικό παρόν. Σαν μια αφελής μεταφορά του σεναρίου της ταινίας *Terminator* –όπου το σύστημα ασφαλείας Skynet επιτίθεται στον άνθρωπο επειδή τον αναγνωρίζει ως εχθρό–, ένα δίκτυο από ιατρο-εποπτικούς θεσμούς δημιουργήθηκε για να εντοπίζει απειλές, και ακολούθησε

«τυφλά» τους αλγόριθμους ανάλυσης βάσεων δεδομένων και αποφάσισε μια παγκόσμια καραντίνα λόγω ενός βιολογικού παράγοντα που διαφεύγει της εποπτείας του.

Σύνδεση

Το πρώτο κρούσμα κορωνοϊού στην Ελλάδα επιβεβαιώθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2020. Είχε ήδη ανακοινωθεί η πανδημία της Covid-19 από τον ΠΟΥ και η Ιταλία βρισκόταν βαθιά στη δίνη των πολλαπλασιαζόμενων κρουσμάτων. Κομιστές του ιού προέκυψαν να είναι άτομα που είχαν βρεθεί στην Ιταλία, καθώς και μια ομάδα προσκυνητών από το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Παρά την αστική φαντασία περί της μετάδοσης των ασθενειών από φτωχούς, πρόσφυγες, ομοφυλόφιλους και ναρκομανείς, ο SARS-CoV-2 ακολούθησε τις πλέον κοσμοπολίτικες διαδρομές του επιστημονικού και θρησκευτικού τουρισμού. Σε αυτή την κυκλοφορία των σωμάτων και των ιών, δε μπορούμε να παραγνωρίσουμε την προσήλωση της Ιταλίας στις οικονομικές δραστηριότητες και τα θεάματα, όπως με το *Milan Fashion Show* και τον ποδοσφαιρικό αγώνα μεταξύ της ιταλικής Atalanta και της ισπανικής Valencia για το ευρωπαϊκό πρωτάθλημα, που θεωρήθηκαν «βιολογικές βόμβες» για την εξάπλωση του ιού στην Ιταλία και την Ισπανία. Ούτε το γεγονός ότι τα πρώτα κρούσματα στην Ελλάδα έτυχε να είναι επιστήμονες και προσκυνητές, και όχι πρόσφυγες ή άστεγοι. Ο ιός μπόρεσε να κυκλοφορήσει στα πλέον ανοιχτά και θετικά δίκτυα προσβάλλοντας τα υποδειγματικά υποκείμενα του κράτους πρόνοιας και της δημιουργικής εργασίας. Αυτό είχε άμεση συνέπεια στις μετέπειτα κρατικές αποφάσεις για την λήψη μέτρων.

Η κυβερνητική αποκτά ιικές ποιότητες, και ενώ αποτελεί την μεταγλώσσα των οργανισμών, των δικτύων και των συστημάτων, μολύνει και παράγωγες σφαίρες λόγω της συναρμογής της καπιταλιστικής λογικής του νεοφιλελευθερισμού με τις επιστήμες της ζωής και τις κοινωνικές σχέσεις. Και πράγματι, ο SARS-CoV-2 δεν διαφεύγει μόνο των γονιδιακών χαρτών, αλλά διαφεύγει και από τα κρατικά συστήματα εποπτείας και προστασίας. Και εξαιτίας των συγκεκριμένων θυμάτων του ιού, αυτό γίνεται συλλογική συνείδηση. Η παύση των εργασιών σε χώρους αυξημένων κοινωνικών επαφών (όπως σε σχολεία, πανεπιστήμια, πολυκαταστήματα και ακολούθως σε εμπορικά μαγαζιά, αίθουσες εστίασης, νυχτερινά κέντρα) –ιδιαίτερα στην Ελλάδα που η γενική οδηγία εκτελέστηκε στις πρώτες δέκα μέρες από την εμφάνιση του αρχικού κρούσματος– με την τυπική τηλεοπτική υπερ-ενημέρωση για τα κρούσματα και τους θανάτους, για τα άνευ προηγουμένου στον μεταπολεμικό κόσμο μέτρα και για τις επικείμενες οικονομικές επιπτώσεις (πρωτοφανείς και αυτές), έφερε τις «ανεπτυγμένες κοινωνίες» μπροστά στην προσωπική ευθύνη να επιτελέσουν αυτό το «σενάριο πολέμου» μέσα από την καραντίνα.

Η δημοσιογραφική ανταπόκριση από το «μέτωπο του πολέμου» γίνεται εφεξής στο πεδίο της σωματικής επαφής· το οποίο και συνιστά το ριψοκίνδυνο σχήμα για τη διασπορά αυτής της «αόρατης» απειλής. Μόνο τα ψηφιακά δίκτυα αποκτούν υπεραξία χρήσης με την συνθήκη της καραντίνας λόγω του ότι διαμεσολαβούν την επικοινωνία. Το γεγονός ότι το άτομο έχει την ευθύνη της «κοινωνικής αποστασιοποίησης» (social distancing) μάς δείχνει πως ο μετα-

φορντικός καπιταλισμός επιταχύνεται με κάθε κρίση, εξαπλώνεται στις κοινωνίες, πυκνώνει την διαπροσωπική διαμεσολάβηση, εισδύει σε βαθύτερες σωματικές σφαίρες. Τα κοινωνικά εργαλεία των μέσων αντιπροσωπεύουν παραδειγματικά το σχήμα του μεταφορντισμού, αφού έχουν ουσιαστικά φτιαχτεί για την κυβερνητική του εαυτού στη βάση της γνώμης, του γούστου, των επιτευγμάτων και τις επιθυμίας. Στα κοινωνικά μέσα, το θέαμα δεν μεταφέρεται από πάνω προς τα κάτω, από τον πομπό στον δέκτη, από το κέντρο παραγωγής στην αγορά. Εδώ, το υποκείμενο καλείται να γίνει παραγωγός και καταναλωτής της ίδιας της ζωής του σε ένα παιχνίδι στρατηγικής και διοίκησης. Στα κοινωνικά μέσα, η θανατοστατιστική, η καραντίνα, η ανευθυνότητα των ανυπάκουων πολιτών, θρυμματίζονται και επανασυναρμολογούνται μέσα από τις κοινωνικές μηχανικές μαζί με ιδεολογικοπολιτικές νόρμες, με θεωρίες συνωμοσίας, με τον φόβο της μοναξιάς, τη νοσταλγία για τρόπους κοινωνικότητας που χάνονται· και σαν ιοί αναπρογραμματίζουν τις επιθυμίες, εξειδικεύουν περαιτέρω τις αισθήσεις, και διασπείρουν νέες ψυχώσεις· εξακτινώνοντας τελικά τη δυνατότητα για πλανητικού τύπου πολιτικές παρεμβάσεις.

Η καραντίνα δεν γίνεται συλλογικά αποδεκτή λόγω της τυπικής λειτουργίας των ΜΜΕ. Η έλευση μιας πανδημίας με όρους πολέμου βραχυκυκλώνει τις αισθήσεις προς όφελος μιας κρατικής πολιτικής οδηγίας, ναι· αλλά στα κοινωνικά μέσα γίνεται επίσης το υλικό για μια αυτο-ανατροφοδοτούμενη διαπραγμάτευση της διοίκησης του εαυτού. Η προσωπική ευθύνη για την τήρηση της καραντίνας επικουρεί καταστατικά την εσωτερίκευση αυτή της φάσης του καπιταλισμού· και η όποια προσωπική ευθύνη παραγνωρίζεται με ένα νέο «προοδευτικό» κοινωνικό συμβόλαιο. Αυτός είναι ο μαγικός ρεαλισμός της κυβερνητικής. Και όπως εύστοχα το έχει διατυπώσει ο Mark Fisher, «πιο εύκολα φανταζόμαστε το τέλος του κόσμου παρά το τέλος του καπιταλισμού» (2008). Για τους Plant και Land (1994), το τέλος του κόσμου είναι τερματικός σταθμός αυτού του «αλληλοεπιδρώντος εκτροχιασμού» στον οποίον έχουν εισέλθει μαζί οι αγορές και η τεχνική. Κάθε κρίση, είναι μια περαιτέρω σύγκλισή τους· και το θέαμά της αφυπνίζει κάθε σωματική εμπειρία ιστορίας και παράδοσης για να τεμαχιστεί· και επιθέτει κάθε εικόνα μέλλοντος – υφασμένες στον ορίζοντα δυνατότητας των τεχνικών μέσων – για να αισθητικοποιηθεί ως ένα πιθανό σενάριο. Το εγχείρημα για τη μετατόπιση όλων των υπηρεσιών σε ψηφιακές πλατφόρμες δε συμβαίνει επειδή απλά υπάρχουν· δε συμβαίνει επειδή βολεύουν ώστε να επαναλειτουργήσουν οι οικονομικές δραστηριότητες· επειδή είναι μια κεντρική οδηγία ή επειδή θα χαθεί διαφορετικά η ευκαιρία της υλικοτεχνικής ανασυγκρότησης. Όλα αυτά ισχύουν· αλλά ισχύουν διότι τα πληροφοριακά μέσα είναι το υλικό ισοδύναμο ενός κυβερνο-καπιταλισμού που στον εκτροχιασμό του *εντοπίζει* τόσο την απειλή όσο και τον τρόπο προστασίας από αυτήν.

Από την πρώτη εβδομάδα παύσης των εργασιών στην εκπαίδευση, την εστίαση και τα καταστήματα λιανικού εμπορίου και υπηρεσιών, στις 10 Μαρτίου του 2020, και μέχρι τη σταδιακή εφαρμογή της καραντίνας 15 μέρες αργότερα, το κράτος προώθησε τη μεταφορά όλων αυτών σε ψηφιακές πλατφόρμες. Σε μία μόνο εβδομάδα φτιάχτηκαν πάνω από 200.000 ψηφιακές αίθουσες για την έναρξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, προωθήθηκαν δεκάδες νέα ψηφιακά εργαλεία τηλεργασίας και συνδιαλλαγών από την Ευρωπαϊκή Ένωση,[16] και επιταχύνθηκε ουσιωδώς ο πληροφοριακός μετασχηματισμός των δημόσιων υπηρεσιών. Και

κάθε επιχείρηση βρέθηκε αντιμέτωπη με την παγκόσμια μετατόπιση της οικονομίας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Εκδοτικοί οίκοι, καταστήματα ρούχων, αντιπροσωπίες πώλησης αυτοκινήτων, σούσι μπαρ, καλλιτεχνικοί πολυχώροι, υπηρεσίες γυμναστικής και πολλές άλλες ανέλαβαν να αναδιοργανώσουν τις εργασίες τους. Όσες ήδη εργάζονταν *και* μέσω του διαδικτύου βρέθηκαν σε πλεονεκτική θέση. Οι άλλες βρέθηκαν μπροστά σε έναν ασύμμετρο ανταγωνισμό. Όσες υπηρεσίες δε μπορούν να έχουν ψηφιακό αντίστοιχο (οι τεχνικοί, κατασκευαστικοί και βιομηχανικοί κλάδοι) καταστέλλονται, αναμένοντας από το κράτος ένα δίχτυ προστασίας και ένα πλάνο για επάνοδο. Κάποιες άλλες (ο μεταποιητικός κλάδος, οι επισκευές, τα κέντρα περιποίησης και η σεξεργασία) βρίσκονται άμεσα αντιμέτωπες με τη ριζική τους πτώση σε συνθήκες επισφάλειας, και πάντα με την εναλλακτική της παράνομης διοχέτευσης των εργασιών τους σε μαύρα κανάλια. Όσοι/ες δε μπορούν να συνδεθούν στα δίκτυα, πόσο μάλλον όταν δεν έχουν σπίτι, βιώνουν την «κοινωνική αποστασιοποίηση» στη ριζοσπαστική της κυριολεξία. Η ψαλίδα ανοίγει, οι κλυδωνισμοί επιταχύνονται, οι οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες συμπιέζονται προς όφελος της ανάπτυξης των ψηφιακών δικτύων.

Πράγματι, τα δίκτυα ήταν έτοιμα να δεχτούν αυτόν τον όγκο συμμετοχής. Για την ακρίβεια, τον προσδοκούσαν. Το μόνο που θα μπορούσε να απαιτηθεί σε συνθήκες καραντίνας είναι ένα μεγαλύτερο bandwidth. Ο πόλεμος των «μεγάλων δυνάμεων» με την Κίνα έγκειται σε αυτόν ακριβώς τον περιορισμό της διάδοσης του συστήματος 5G· μέχρι τουλάχιστον να προλάβουν και αυτές να αναπτύξουν αντίστοιχες τεχνολογίες. Η σχεδόν αναπόδραστη συμμετοχή εκατομμύρια επιπλέον χρηστών στο διαδίκτυο δεν πρέπει να περνάει απαρατήρητη. Το αντίθετο μάλιστα. «Εμείς είμαστε το προϊόν» του διαδικτύου λέει ο Boris Beaude (2016) αναλύοντας την οικονομία των νέων ψηφιακών υπηρεσιών – ελεύθερη και δωρεάν για τους/τις χρήστες, αλλά όχι για τους παρόχους υπηρεσιών και τις διαφημιστικές εταιρίες. Με την εξόρυξη δεδομένων, την ταξινόμηση των πληροφοριών, την αλγοριθμική τους ανάλυση, το υποκείμενο-χρήστης καθίσταται ο βασικός παραγωγός του πρωτογενούς υλικού για τη διαχείριση πολιτικών τάσεων (από εταιρίες όπως η Cambridge Analytica και η BlueLabs), για την ανάπτυξη των «έξυπνων ζωών» (όπως με τα εμφυτεύματα μικροτσίπ της σουηδικής εταιρίας Biohax), για την δημιουργία όλο και πιο σύνθετων κοινωνικών εργαλείων (για το Facebook, το YouTube, το Zoom και άλλα κοινωνικά μέσα). Όσο περισσότερο διαρκεί η καραντίνα, τόσο μεγαλύτερος ο ρυθμός της ιικής ανάπτυξης των πληροφοριακών τεχνολογιών στο σώμα-κοινωνικό.

Σώμα

Τις ημέρες που ακολούθησαν την ανακοίνωση της καραντίνας, έγινε εμφανές ότι θα εφαρμόζονταν σκληρές απαγορεύσεις λόγω του κορωνοϊού. Σε έναν γενικευμένο αγώνα για την απόκτηση προμηθειών, ο κόσμος προσανατολιζόταν σε ό,τι θεωρούσε αναγκαίο: μάσκες, γάντια και αντισηπτικά· ζυμαρικά, όσπρια και γάλα εβαπορέ· είδη υπολογιστή, επιτραπέζια παιχνίδια και όργανα γυμναστικής· χαρτί υγείας και προφυλακτικά.[17] Βρισκόμουν τότε με

έναν επί έτη συνομιλητή μου που εμπορεύεται «παράνομες ουσίες». Στεκόμουν σε ένα σταυροδρόμι κυκλοφορίας μεθαμφεταμίνης και μαροκινού χασίς. Αναρωτιόμουν για τις επιπτώσεις που θα είχε η απαγόρευση της «άσκοπης κυκλοφορίας» σε αυτή την αγορά, αλλά γνώριζα ήδη ότι τα βασικά της κανάλια είναι κατεξοχήν αόρατα· το μικροεμπόριο επίσης μπορεί να κολλήσει παρασιτικά στους έξι κωδικούς μετακίνησης. Το είδος του καπιταλισμού που βιώνουμε εσωτερικεύει βαθιά την κυκλοφορία ψυχοτρόπων ουσιών. Ήδη από τον19ο αιώνα αναπτυσσόταν μια (χημική) τεχνολογία της *αναισθητικής*, όπως την ονομάζει η Susan Buck-Morss (1992), σαν μια ανταποκριτική σύνδεση στο σοκ του οργανισμού που καταφέρνει η χρήση των τεχνικών μέσων. Στο έτος 2020, οι κρίσεις είναι τόσο συχνές, οι απαιτήσεις για δημιουργική εργασία τόσο μεγάλες, οι επιθυμητικές εικόνες, τα πρότυπα έμφυλων σωμάτων και οι σεξουαλικές παραστάσεις τόσο έντονες, εξειδικευμένες και μαγνητικές, που το άγχος και η ευχαρίστηση έχουν πια μεταφραστεί σε βιοχημική πληροφορία για εξατομικευμένες ανάγκες και επιθυμίες.

Με τον συνομιλητή μου δεν υπήρξαν αναλύσεις για την επιδημία. Τα επεισόδια του Δεκέμβρη του 2008, η κρίση χρέους, η διαπραγμάτευση του 2015, είχαν συζητηθεί κατ' επανάληψη· και είχε γίνει μάλλον ενσώματη γνώση το εφέ που θα είχε πάνω μας η ανάλυση της καραντίνας· πόσο μάλλον όταν ήταν η δεύτερη μόλις μέρα της εφαρμογής της και κάθε δυστοπική εικόνα μοναξιάς, απομόνωσης και ελέγχου αφυπνιζόταν μέσω των αναρτήσεων στα κοινωνικά μέσα. Ο συνομιλητής μου ήταν αποφασισμένος να μην μπει σε αυτό το παιχνίδι. Το μόνο που τον απασχολούσε ήταν πώς θα καταφέρνει να βλέπει μια κοπέλα που μόλις είχε γνωρίσει. Η απόσταση ήταν μεγάλη και η Αθήνα γεμάτη μπλόκα. Την λύση την είχε βρει: «Χτυπάω το 4· λέω ότι η κοπέλα μου έχει πάθει κρίση πανικού, και έχω μαζί μου ένα κουτί Xanax». Η παραπλάνηση είναι αδιαπέραστη. Για τους/τις πιο ανεξάρτητες και ίσως μοναχικούς, η δυστοπία της μοναξιάς χτυπάει την πόρτα. Ίσως όχι η μοναξιά καθαυτή· όμως τα συναισθήματα της απώλειας, της απόρριψης και της αναμονής γίνονται μέρος ενός καθημερινού ισοζυγίου που «δείχνει» ότι θα κρατήσει για πάντα. Το Grinder – εφαρμογή αναζήτησης ομοφυλόφιλων ανδρών – ακόμη χρησιμοποιείται από τους πιο τολμηρούς· και η σεξεργασία αποδίδει τα διπλά για αυτές και αυτούς που παίρνουν το ρίσκο. Όπως θα πει η Beatriz Perciado (2008: 107), «αυτός ο καπιταλισμός είναι καυτός, ψυχοτρόπος και πανκ».

Αναρωτιέμαι για το πότε κάποιος ή κάποια σπάει την καραντίνα. Αναρωτιέμαι για τους λόγους που οι «προοδευτικές» δυνάμεις ανέλαβαν να θυμίζουν την προσωπική ευθύνη απέναντι στη δημόσια υγεία. Αναρωτιέμαι γιατί οι διαπιστευμένα συντηρητικοί ηγέτες –από ανάγκη προστασίας μιας κλειστής οικονομίας προφανώς– προωθούσαν τις πλέον προοδευτικές –ή καλύτερα «κυβερνοθετικές»– πολιτικές απορρίπτοντας την «κοινωνική αποστασιοποίηση».[18] Το παράδειγμα του συνομιλητή μου ουδόλως είναι σπάνιο· και με οδηγεί σε μια ηθική στάση –δηλαδή σε μια απορία περί αποκριτικής δράσης– η οποία διαφεύγει από κανόνες και τύπους. Δεν απαντάται, δηλαδή, σε προτάγματα που εδρεύουν σε πολιτικές νόρμες, σε «κοινωνικά συμβόλαια», σε ιδεαλισμούς περί του ανθρώπου ή σε θρησκευτικούς φανατισμούς. Ούτε δείχνει αφέλεια ή αδιαφορία στους κινδύνους της πανδημίας. Είναι αποτέλεσμα μιας βαθιάς ανάγκης για σωματική επαφή, που στον ορίζοντα της απομόνωσης απολήγει σε μια νηφαλιότητα για τη δυνατότητα πλοήγησης στις ροές που συναρμόζουν το σύγχρονο

τοπίο: ανάμεσα στις πληροφορίες για τον ιό και τους τρόπους προφύλαξης από αυτόν· ανάμεσα από τα συναισθηματικά σχήματα ανησυχίας, φόβου και οργής των μέσων· μέσα στο φρουρούμενο αστικό τοπίο, στις κρατικές οδηγίες, και στον ορίζοντα των προσωπικών κοινωνικών επαφών για την επιλογή των πραγματικά αναγκαίων.

Αυτό είναι η κυβερνοπειρατεία σε ένα τοπίο πυκνής διαμεσολάβησης από μια νέα βάση (ή παράγωγη σφαίρα) – αυτή των βιοπληροφοριακών και τεχνο-κοινωνικών συστημάτων. Και σαν ηθική στάση θυμίζει ήδη έναν ιό που ούτως ή άλλως διασπείρεται στο κοινωνικό μνημονεύοντας στο ιστορικό παρόν όλα αυτά που τεμαχίζει η τεχνική.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ. Βλ. https://www.amna.gr/health/article/443524/Covid-19-Se-karantina-pano-apo-3-dis-anthropoi-se-toulachiston-70-chores-se-olon-ton-kosmo

2. Βλ. άρθρο του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ για την αύξηση της κυκλοφορίας στο διαδίκτυο κατά 50%: https://www.weforum.org/agenda/2020/03/will-coronavirus-break-the-internet/

3. Zhou, P., Yang, X., Wang, X. et al. 2020. «A pneumonia outbreak associated with a new coronavirus of probable bat origin», *Nature* 579, 270-273.

4. Ίσως στο πιο κατατοπιστικό κείμενο που έχει γραφτεί για την επιδημία Covid-19, θεωρώ, το blog chuangcn.org περιγράφει και ιστορικοποιεί διεξοδικά τις συνθήκες παραγωγής και διασποράς του ιού. Για την ελληνική μετάφραση βλ. το blog της Φάμπρικα Υφανέτ: https://yfanet.espivblogs.net/files/2020/03/CORONAVIRUS-mobile.pdf

5. Jiang, S., Shi, Z., Shu, Y. et al. 2020. «A distinct name is needed for the new coronavirus», *Lancet* 395: 10228, 949.

6. Gorbalenya, A.E., Baker, S.C., Baric, R.S. et al. 2020. «The species Severe acute respiratory syndrome-related coronavirus: classifying 2019-nCoV and naming it SARS-CoV-2», *Nature Microbiology* 5, 536-544.

7. Οι υπόλοιποι τέσσερις (CoV-HKU1, CoV-NL63, CoV-OC43 και CoV-229E) εμφανίζουν συμπτώματα παρόμοια με αυτά τις εποχικής γρίπης. Βλ. Andersen, K.G., Rambaut, A., Lipkin, W.I. et al. 2020. «The proximal origin of SARS-CoV-2», *Nat Med*. https://doi.org/10.1038/s41591-020-0820-9.

8. Weiss SR, Navas-Martin S. 2005. «Coronavirus pathogenesis and the emerging pathogen severe acute respiratory syndrome coronavirus», *Microbiology and Molecular Biology Reviews*, 69(4): 635-664.

9. Βλ. https://www.ecdc.europa.eu/en/factsheet-health-professionals-coronaviruses

10. Βλ. https://www.who.int/emergencies/mers-cov/en/

11. Βλ. https://www.bing.com/covid

12. Βλ. https://emedicine.medscape.com/article/219557-overview#a6

13. Βλ. https://www.who.int/gho/hiv/en/

14. Βλ. https://www.who.int/health-topics/tobacco#tab=tab_1

15. Βλ. https://bluedot.global/

16. Π.χ. https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content/european-digital-strategy

17. Ενδεικτικά βλ. https://www.insider.gr/epiheiriseis/emporio/132439/ti-agorazoyn-oi-ellines-apo-ta-soyper-market-logo-koronoioy και https://www.cnn.gr/tech/story/214103/skroutz-ti-agorazoyn-online-oi-ellines-meta-ta-metra-logo-koronoioy

18. Για μια επιδημιολογική θέση που απορρίπτει την πολιτική της «κοινωνικής αποστασιοποίησης», βλ. https://jamanetwork.com/journals/jamainternalmedicine/fullarticle/2764369

Βιβλιογραφία

Beaude Boris, 2016. *The Ends of Internet*. Amsterdam: Institute of Network Cultures.

Buck-Morss Susan, 1996 [1992]. «Αισθητική-αναισθητική: Μια επανεξέταση του δοκιμίου του Walter Benjamin για το έργο τέχνης». Μετ. Φώτης Τερζάκη και Μάνος Σπυριδάκης. *Πλανόδιον* 23:5, σελ. 349-384.

Fisher Mark, 2015 [2008]. *Καπιταλιστικός Ρεαλισμός. Υπάρχει Άραγε Εναλλακτική;* Μετ. Θέμης Πανταζάκος. Αθήνα: Futura.

Galloway Alexander & Thacker Eugene, 2006. «On misanthropy», στο Joasia Krysa (επιμ.), *Curating Immateriality*, σελ. 159-174. Νέα Υόρκη: Autonomedia,

Perciado Beatriz, 2008. «Pharmaco-pornographic Politics: Towards a new gender ecology», *Parallax* 14:1, σελ. 105-117.

Plant Sadie & Land Nick, 2014 [1994]. «Cuberpositive», στο Robin Mackay & Armen Avanessian (επιμ.), *Accelerate: The Accelerationist Reader*, σελ. 305-313. Falmouth: Urbanomic Media.